

Längtan – på gott och ont, Spånga församlingsblad 2005

”Mitt hjärta är i öster, men jag själv vistas vid västerns yttersta gräns”.

Så skrev den judiske poeten Jehuda Ha-Levi för snart tusen år sedan. Han var bosatt i Spanien, men längtade till det Jerusalem som då var under korsfararnas styre och inte tillät några judar att vistas där.

Hans dikt handlade om längtan. Längtan är en känsla med två olika ansikten. Vi sörjer det som är oåtkomligt, men intresserar oss samtidigt för hur vi ska upprätthålla kontakt med förlorade.

(Hela stycket som ingress, kursiv stil)

Längtans ursprung (UR)

Jehuda Ha-Levi är inte den enda människan som beskrivit sin längtan med så starka ord. Var och en som upplevt en häftig längtan känner igen sig själv i strofen. Längtan är en känsla, eller ett tillstånd, som har en rent fysisk dimension. Som om en del av kroppen befann sig på en annan plats eller hos en annan människa. Man kan bli sjuk av längtan, säger man. Längta så att det gör ont. Längtan är en slags inre revolt i vårt känsloliv. Vi önskar oss en annan plats, ett högre mål eller en välkänd person. Längtan protesterar mot de begränsningar som kropp, tid och rum fjättrar oss vid.

Idag talar kognitionsforskarna om känslor som en kombination av kropp och minne. Få känslor som längtan tar båda dessa dimensioner i så stort anspråk. Längtan känns i hela kroppen. Det vi längtar efter är något vi redan erfarit och minns. Om så bara som en berättelse, legend eller förhoppning.

Längtan är en känsla som lånat drag av människans både positiva och negativa grundläggande affekter. I längtan återfinns både sorg, ledsnad som hopp och intresse. Det är viktigt med denna balans mellan det positiva och smärtsamma; intresse och sorg. Evolutionen har låtit känslorna utvecklas till hjälp för vår överlevnad. Längtan hjälper oss att bevara något viktigt, som vi för tillfället inte kan komma i kontakt med. På psykologernas smurfspråk kan vi säga att längtan ger oss möjlighet till objektkonstans. Vi står i relation till det vi är separerade ifrån. Det är en oerhörd viktig funktion för vår mentala överlevnad.

Den som längtar är avskild från något, men har ännu inte gett upp hoppet att få del av detta än en gång. Säkert är det därför som längtan kan beskrivas som både lustfylld och samtidigt smärtsam.

Längtan förbinder oss i tiden (UR)

Det finns platser på jorden som blivit särskilt förbundna med känslan av längtan. Jerusalem är en sådan plats, men också Rom (dit alla vägar bär) och Samarkand är sådana emotionella platser på kartan. De svarar mot en inre världskarta, där vi söker den plats eller punkt då allt är gott och helt.

Sett hur detta perspektiv är längtan en viktig känsla i vår inre värld. Den som längtar har ännu inte gett upp hoppet. Han eller hon har fortfarande kvar en inre kontakt med det goda som utgör objektet för längtan. Längtan har en riktning både framåt och bakåt i tiden. Med denna känsla kan vi knyta ihop både uppbrott och mål. Den som inte längre längtar har i något avseende gett upp eller tappat bort denna riktning. Det är en vilshenhet som kan bli ett mycket smärtsamt och till och med livshotande tillstånd.

Längtan värnar en viktig relation (UR)

Den engelske barnpsykiatrikern James Bowlby har beskrivet detta i boken "En trygg bas". Han observerade barn som vårdades på sjukhus i en tid då föräldrar inte tilläts vara hos dem under denna vistelse. Många barn som under sin sjukhusvistelse inte fick besök av föräldrar gav snabbt upp hoppet. De gav inte längre uttryck för en längtan efter föräldrarna utan blev uppgivna och apatiska. Det barn som trots allt längtade kunde fortfarande bevara föräldrarna som något gott i den inre världen och mårde betydligt bättre under separationen.

Det är detta som är längtans positiva kraft. Den hjälper oss att bevara minnet av det som är gott. Vi får också ett hopp om att återse detta goda och kan så bevara och värna förutsättningarna för detta återseende. Längtan sätter oss i relation till det goda. Det var så Bowlby mötte längtan hos barnen på sjukhuset som en god kraft. Längtan efter föräldrarna gjorde också att barnen inte glömd bort dem eller trängde bort dem från sina tankar. De gav inte upp. Det gör ont att längta, men man har ändå något att längta efter. Det ger hopp och gör livet rikt.

Förutsättningen var att barnen redan ägde en inre tillit, en god bild av föräldrarna att längta efter. De var också viktigt att denna längtan fick näring genom att föräldrarna gjorde sig påminda på olika sätt.

Andlig längtan (UR)

Det är så här vi också kan förstå längtan som en teologiskt och andligt verklighet. Längtan förbinder oss med generationer före oss som sökt förstå Gud och leva ett ansvarsfullt liv. Det är en längtan som sträcker sig ända tillbaka till människorna i de bibliska berättelserna. Vi är alla förenade i en samhörighet och trygghet som ytterst är Gud. Denna längtan hjälper oss också att se framåt. Den andliga och religiösa människan längtar efter en dag då skapelsen är hel och kärleken övervinner ondskan. Det är med denna längtan vi upprätthåller tankar om livets mening och människans okränkbarhet. Därför är längtan ett mycket centralt begrepp i den kristna tron. Utan den blir också vi uppgivna och apatiska.

Nostalgi – längtans fångenskap (UR)

Men liksom alla andra känslor finns det en fara med denna starka emotion. Man kan bli fånge i sin egen längtan. Om Jehuda Ha-Levi verkligen hade fått se sitt Jerusalem och jämföra det mot det Alhambra i Spanien som var hans hem, hade han nog blivit besviken. Jerusalem var förött av korsfararnas framfart. I Alhambra blandade sig vattenfontänernas ljud med näktergalars sång. Han hade det bäst där han var.

Precis som Selma Lagerlöfs Nos-farare många hundra år senare fick erfaras. De längtade efter en himmelsk stad: "Där muren var jaspis och gatan av guld". För den längtan sålde de sina hemman i Dalarna och hamnade till sist i en smutsig, främmande och illasinnad stad: Jerusalem. Där gick allt galet och de hamnade i klorna på religiösa fanatiker. Säkert tänkte de flesta av dem på bonden som vägrade följa med därför "att Dalarna är så vackert". I efterhand gav de honom rätt.

Alla har vi nog någon gång längtan intensivt efter en plats, kanske från vår barndom, och sedan blivit grymt besvikna när vi väl fick uppleva den igen. Sådan längtan skapar frustration.

Man kan bli vilseförd av sin längtan. Alla känslor behöver kommunicera med vårt förnuft och vår förmåga till reflektion. För en del av oss människor bli längtan ett mer verkligt tillstånd än de och det vi har runt omkring oss. Det är inte alltid som längtan hjälper oss att hålla kontakt med en verklighet som just nu är oåtkomlig för oss. Längtan kan också förvränga verkligheten för oss. Vi längtar då efter något som inte är realistiskt. Eller söker vi hålla kvar en tid, en relation, en plats som vi faktiskt borde lämna och gå vidare ifrån.

När längtan får smak av nostalgi, blir den en betydligt mer komplicerad känsla. Av de grundläggande affekterna rymmer den då mer sorg än intresse.

God längtan får oss att blicka framåt. Komplicerad längtan håller kvar sådant som inte längre är bra för oss. Vi tappar förmågan att ge hopp åt framtiden. Nostalgi är, hur lustfylld den än låter, en sådan sammansatt längtan.

Visst är det skönt att för ett ögonblick mysa med gamla välkända toner. Men inte mer än att vi kan återvända till ett här och nu samtidigt som vi blickar framåt. Längtan ska ha framtid i sig. Längtan som bara sträcker sig bakåt berövar oss livskraft.

Ordet nostalgi kommer från två grekiska ord; nostos, återvändande, hemkomst och algos, smärta. Fara med nostalgi är att det gör något svunnet och passerat mer äkta än vad det faktiskt var. Det kan göra ont att återvända efter lång tid av längtan. När längtan inte svarar upp mot det verkligheten faktiskt kan erbjuda oss, blir den ett tomt svart hål. Vi tvingas ständigt att konfronteras med en brist som vår inre värld inte kan acceptera. Man blir en främling i det egna livet och bland människor i den nära omgivningen.

Längtan som förakt (UR)

I nostalgin har sorgen tagit överhand över intresse. Nostalgins längtan berövar en människa intresse för det som finns här och nu och vad som ligger i framtiden. När sorgen berör delar av den egna personligheten kan längtan hos denne centreras kring makt, kompensation och revansch. Man uttrycker sig då gärna föraktfullt om människor och företeelser som finns runt omkring.

De flesta av oss har mött kollegor, vänner och släktingar som ständigt längtar till något annat. Det skapar hos dem en slags förödande självupptagenhet. Hos oss andra väcker det olika känslor. Vi kan känna oss avvisade. Som om inte vi och det vi har att erbjuda duger. Vi kan också känna medlidande för den andre, eftersom hon eller han aldrig ”nånsin kommer fram till Samarkand”. Men det ser de inte själva. Deras lätt föraktfulla ton för det närvarande, rymmer bara en stor vilshenhet.

Längtan behöver alltid förankra oss i de tre tidsdimensioner vi har: det förflutna, det pågående och det kommande. Då är längtan oss till hjälp.

När vi flyr det närvarande till förfluten tid. Då gör den oss illa. Längtan efter ett enhetligt Sverige då alla var ”svenskar” är en sådan illavarslande nostalgi. Det finns en fara i att längta efter att allt ”ska vara som förut”. För så har det aldrig varit. Det är sådan längtan som skapar främlingsfientlighet, rasism och fördommar.

På samma sätt kan teologer drabbas av nostalgi. Man vill till varje pris bevara en gammal ordning och längtar efter en svunnen tid, som beskrivs med idealiserande ord. Det är också ett svek.

Låt mig säga det igen; God längtan förbinder alla tider. Positiv längtan är öppen för förändring. Den vill förändring!

Den goda längtan (UR)

När jag skriver detta sitter jag i Rom på ett café vid Piazza San Giovanni in Laterano. Det är redan i början av november men ännu varmt som en svensk sommardag. Precis som Birger Sjöberg så längtar jag ”till Italien”. Det är gott att någon gång få ge efter för sin längtan och söka upp det som väcker denna starka intensiva känsla. Att få ha sitt hjärta på ett särskilt ställe. Det ger krydda åt vardagligt liv där hemma på mottagningen och staden. Trots allt är det ju där hemma jag har mina sysslor och nära relationer. Det är där min mesta närvaro finns. Det goda består i att **ha** en längtan, så länge man inte **är** sin längtan

På ett sätt kan vi säga, att vi alla är uppburna av människors goda längtan från tidigare generationer. Vi skördar frukter av deras längtan efter fred, trygghet och utveckling. Den längtan, efter en bättre värld, ska vi ge vidare till dem som kommer efter oss. Med den längtan tar vi ansvar för oss själva och andra.

Sådan är även vår Gudslängtan. Den sträcker sig både bakåt och framåt i tiden. En sorg att allt ännu inte är helt och ändå ett intresse att hoppas detta av framtiden.

Sluta aldrig att längta.

Rom i november 2005

Jakob Carlander

www.carlander.nu

